

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСТНИЙ ЦЕНТР НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ «ГРАНІ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТНОЇ РАДИ

Розробник
Лисенко Наталія Віталіївна

ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ

Навчальна програма з позашкільної освіти
дослідницько-експериментального напрямку

вищий рівень – 4 роки навчання

м. Запоріжжя - 2024

Схвалено педагогічною радою комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради, протокол № 2 від 28.05.2024

Затверджено наказом комунального закладу «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради» від 28.05.2024 № 63/ 1

Розробник

Лисенко Наталія Віталіївна – керівник гуртка комунального закладу позашкільної освіти «Запорізький обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді «Грані» Запорізької обласної ради», керівник гуртка – методист

Рецензенти

Маркова Світлана Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету

Бікулов Дамір Тагірович, доктор наук з держуправління, професор, завідувач кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Запорізького національного університету

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність. В сучасних умовах розвиток економіки України пов'язаний із вирішенням багатьох економічних проблем. Україна знаходиться в стані змішаної соціально орієнтованої економіки, демонструє нестійку динаміку, що підтверджує різну адаптованість її галузей до викликів сучасності, та має наслідком зниження рівня інвестиційно-інноваційної активності й конкурентоспроможності. Все це потребує створення не тільки відповідних економічних, фінансових та управлінських структур, але і формування нового покоління економічно свідомих громадян.

Новизна навчальної програми полягає в змісті та пов'язана з необхідністю надання вихованцям знань з основ економіки для подальшого формування середовища молодих освічених кадрів, необхідного їм для формування прогресивного розвитку економічних відносин в країні. Знання механізмів і законів ринку дозволить вихованцям вільно орієнтуватись в ринковому просторі, раціонально використовувати обмежені ресурси з користю для себе і суспільства.

Особливість програми полягає у тому, що вивчення економіки позитивно впливає на розвиток особистості дитини, дозволяє сформувати в неї такі риси, як ініціативність, підприємливість, відповідальність, поважне відношення до праці.

Навчальна програма реалізується у гуртку «Основи економіки» та розрахована на роботу з вихованцями 14 – 17 років в групах вищого рівня протягом 4-х років. На опрацювання навчального матеріалу відводиться 324 години щорічно (по 9 годин на тиждень). Кількісний склад гуртка 10 - 12 вихованців.

Навчальна програма побудована на основі програми для закладів загальної середньої освіти «Економіка 10-11 класи. Профільний рівень» за рахунок внесення до неї змін та доповнень.

Метою навчальної програми є формування ключових компетентностей вихованців через залучення їх до економічної освіти, вивчення економічних наук з розширеним використанням математики для моделювання та розв'язування економічних задач.

Основні завдання програми полягають у забезпеченні формування:

— *навчально-пізнавальної компетентності*, зміст якої полягає у ознайомленні з основними економічними поняттями, механізмами і правилами функціонування ринку, сутністю економічних явищ у реальному житті, основними проблемами макроекономіки і шляхами щодо їх вирішення;

- *практичної компетентності*, зміст якої полягає у навчанні гуртківців орієнтуватись в сучасних ринкових умовах, що дуже швидко змінюються; аналізувати, оцінювати економічну ситуацію і приймати цивілізовані рішення;
- *творчої компетентності*, спрямованої на розвиток потреби у творчій самореалізації та самовдосконаленні у сфері економіки; у системному та логічному мисленні, творчій ініціативі, інтелектуальному удосконаленні;
- *соціальної компетентності*, зміст якої полягає у здійсненні впливу на загальну і економічну культуру через засвоєння досягнень національних традицій і навичок в економіці країни за межами буденного пізнання, громадянської позиції.

Зміст програми структурується за розділами відповідно до навчально-тематичного плану і викладено таким чином, що керівник гуртка має змогу самостійно перерозподіляти цей матеріал за віковими групами або рівнем підготовки учнів.

Навчальна програма гуртка може бути впроваджена під час проведення занять у групах індивідуального навчання, які організовано відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в закладах позашкільної освіти, що затверджено наказом МОН України від 11.08.2004року № 651.

На заняттях гуртка використовуються різноманітні методи навчання, а саме: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, демонстрація та ін.), репродуктивні (відтворювальні) та проблемно-пошукові (проблемне викладення матеріалу, дослідницькі, пошукові) тощо.

Використовуються форми роботи: групові, парні та індивідуальні. Навчальною програмою передбачено:

- 1-й рік навчання: знайомство з основними елементарними функціями, їх графіками. Наприкінці навчального року вихованці систематизують знання з алгебри, вивчаючи тему «Основні параметри ринку: попит пропозиція, ринкова ціна», що закріплює знання з лінійних функцій;
- 2-й рік навчання: повторення та поглиблення знань з елементарної алгебри при розгляді попиту на різних ринках та витрат на фірмах, де вперше знайомляться з похідною;
- 3-й рік навчання: подальше використання основ диференціального числення та основи статистичного аналізу під час розв'язування задач моделювання економічних явищ (Ринкова інфраструктура: біржі, банки, інші фінансові посередники та служба зайнятості);

— 4-й рік навчання передбачає застосування методу векторних діаграм (розділ «Валютний ринок» та «Основні прояви цілісності національної економіки»).

Кожне заняття включає теоретичний матеріал і практичну роботу. Навчальною програмою передбачено проведення занять в очному та у дистанційному форматах.

Методи контролю за отриманими результатами: наприкінці кожного заняття проводиться коротке опитування, усне опитування у вигляді діалогу з педагогом або іншими вихованцями; письмове опитування, яке періодично використовується на підсумкових заняттях у вигляді тестів; різноманітні вікторини та ігри; рецензування творчих робіт вихованців; після завершення будь-якої теми та в кінці кожного року проводяться змагання.

Програма гуртка розроблена згідно з вимогами до навчальних програм закладів позашкільної освіти науково-технічного та дослідницько-експериментального напрямів.

Вищий рівень, перший рік навчання
НАВЧАЛЬНО - ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Теоретичні заняття	Практичні заняття	Усього
1.	Вступ	-	2	2
2.	Фундаментальні поняття економіки	28	108	136
	2.1. Вступне заняття	-	2	2
	2.2. Предмет, завдання економічної науки та її місце серед інших наук	8	46	54
	2.3. Споживач в економіці: його поведінка та особливості вибору	12	27	39
	2.4. Економічні системи. Особливості економічного кругообігу	8	33	41
3.	Фундаментальні процеси та явища ринкової економіки	34	150	184
	3.1. Ринкове вирішення основних проблем економіки: що, як, для кого виробляти	10	30	40
	3.2. Основні параметри ринку: попит, пропозиція, ринкова ціна	12	35	47
	3.3. Еластичність попиту і пропозиції та застосування знань про еластичність	6	35	41
	3.4. Гроші як інструмент ринкової економіки.	6	30	36
	3.5. Ринкова структура: особливості різних ринків	-	20	20
4.	Підсумки	2	-	2
Разом		64	260	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Ознайомлення з порядком і планом роботи гуртка. Загальні правила безпеки праці. Правила поведінки в навчальному кабінеті, закладі. Правила дорожнього руху.

2. Фундаментальні поняття економіки (136 год.)

2.1. Вступне заняття (2 год.)

Введення в курс. Основні терміни та поняття з курсу. Актуальність економічних знань.

2.2. Предмет, завдання економічної науки та її місце серед інших наук (54 год.)

Теоретична частина. Основна проблема економічного життя суспільства та економічної науки: обмеженість ресурсів та безмежність потреб. Суб'єкти та об'єкти економічних відносин. Еволюція поглядів на предмет економічної науки. Етапи і засоби (інструменти) економічного дослідження. Економічні закони: зміст та відмінності від законів природи. Завдання економічної науки та її роль у житті окремої людини і суспільства. Зв'язки економічної науки з іншими науками.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Тема 1. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.3. Споживач в економіці: його поведінка та особливості вибору (39 год.)

Теоретична частина. Споживач як основний суб'єкт сучасної економіки. Потреби споживача: зміст та класифікації. Розвиток і безмежність потреб. Споживчі блага як засіб задоволення потреб. Структура споживчих благ. Корисність споживчого блага і способи її оцінки. Граничне споживче благо і гранична корисність. Закон спадної граничної корисності. Бюджет споживача. Ознаки раціонального споживача. Закон (правило) оптимізації корисності споживача.

Практична частина. Розв'язування задач аналітично та графічно. Тема 2. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.4. Економічні системи. Особливості економічного кругообігу (41 год.)

Теоретична частина. Сутність та основні елементи економічної системи: економічні суб'єкти, способи координації діяльності, відносини власності. Зміст економічного кругообігу. Ринкова, командна, мішана економіка: принципи організації, схеми кругообігу. Зв'язок економічної ефективності і соціальної справедливості. Форми (моделі) ринкової економіки: ліберальна ринкова, соціальне ринкове господарство, демократичний соціалізм, модель «по один бік плану й ринку». Пошукова робота (Інтернет).

Практична частина. Розв'язування задач аналітично та графічно. Тема 3. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3. Фундаментальні процеси та явища ринкової економіки (184 год.)

3.1. Ринкове вирішення основних проблем економіки: що, як, для кого виробляти (40 год.)

Теоретична частина. Виробничі ресурси: земля, праця, капітал, здатність до підприємницької діяльності, інформація. Продукт (результат) економічної діяльності: його структура та призначення. Ефективність: економічний зміст та оцінка. Технологічні уклади виробництва: реміснича технологія, машинне виробництво, автоматизоване виробництво та нова економіка знань. Виробництво: організаційні форми, структура та інфраструктура. Розподіл та обмін: основні форми та структура. Явище «голосування грошима» у ринковому вирішенні питання «що виробляти». Конкуренція виробників і мінімізація витрат у вирішенні питання «як виробляти». Доходи споживачів у вирішенні питання «для кого виробляти». Сутність ринкового саморегулювання, принцип «прихованої руки» ринку. Зміст ринкової конкуренції та її роль в організації ринкової економіки. Переваги та обмеження ринкового саморегулювання. Принципові відмінності досконалої конкуренції від інших форм організації ринку

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 4. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.2. Основні параметри ринку: попит, пропозиція, ринкова ціна (47 год.)

Теоретична частина. Ціна (цінність), витрати (вартість) та корисність. Ціна як результат ринкової взаємодії виробників та споживачів. Ринковий попит: зміст, функція попиту від ціни. Ефект доходу та заміщення. Крива індивідуального попиту. Ринкова пропозиція: зміст, функція пропозиції від ціни. Ефект перерозподілу та залучення гірших ресурсів. Крива індивідуальної пропозиції. Нецінові чинники попиту та пропозиції. Графічне відображення впливу. Ціна ринкової рівноваги. Зміст, графічне відображення. Надлишок виробника і споживача. Роль рівноважної ціни у ринковому саморегулюванні. Причини та наслідки неринкового ціноутворення.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 5. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.3. Еластичність попиту і пропозиції та застосування знань про еластичність (41 год.)

Теоретична частина. Економічний зміст еластичності попиту за ціною. Особливості розрахунку показника еластичності попиту. Чинники, що впливають на еластичність попиту за ціною. Економічний зміст еластичності

пропозиції за ціною. Особливості розрахунку показника еластичності пропозиції. Чинники еластичності пропозиції. Врахування еластичності при ціноутворенні, оподаткуванні та формуванні торгівельних відносин з іншими країнами.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 6. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.4. Гроші як інструмент ринкової економіки (36 год.)

Теоретична частина. Сутність грошей. Зміст функцій засобу обігу, платежу, міри вартості та засобу нагромадження. Види грошей за матеріальними носіями: монети, паперові, чек, вексель, кредитна картка. Готівкові та депозитні гроші. Сучасні електронні гроші. Форми міжнародних грошей. Грошова маса: показники M0, M1, M2, M3. Суспільна корисність та купівельна спроможність грошей. Чинники, що визначають купівельну спроможність грошей. Стійкість національних грошей та курс національної валюти.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 6. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.5. Ринкова структура: особливості різних ринків (20 год.)

Теоретична частина. Структурні елементи національного ринку. Ринок товарів та послуг: суб'єкти ринку та його сучасна організація. Спільні ознаки ринків виробничих ресурсів: праці, капіталів землі. Ринок праці: об'єкт купівлі-продажу, суб'єкти ринку, ціна ринку праці. Попит і пропозиція на ринку праці. Ринок капіталу як ринок кредитних ресурсів та фізичного капіталу: об'єкти купівлі-продажу, суб'єкти ринку. Ціна ринку капіталу. Попит і пропозиція на ринку капіталу. Ринок землі: об'єкти купівлі-продажу, суб'єкти ринку. Ціна ринку землі. Попит і пропозиція на ринку землі. Ринок інформації: об'єкти купівлі-продажу, суб'єкти ринку. Особливості формування попиту і пропозиції на ринку інформації.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 6. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

4. Підсумки (2 год)

Підведення підсумків роботи за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців. Святкове чаювання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- що вивчає економічна наука та яка проблема економічного життя суспільства нею вирішується;
- зміст основних економічних процесів: виробництва, споживання, розподілу та обміну;
- чому споживач є основним суб'єктом сучасної економіки;
- закони спадної граничної корисності та правило оптимізації корисності споживача, механізм вирішення основних проблем економіки у різних економічних системах;
- роль еластичності попиту та пропозиції за ціною у поведінці споживача та виробника;
- структурні елементи (за критерієм об'єкт купівлі - продажу), з яких складається національний ринок;
- що забезпечує функціонування національної економіки і її види;
- яку роль відіграє економічна наука у житті людини та суспільства;
- економічний зміст понять «земля», «праця», «капітал», «здатність до підприємництва», «інформація»;
- причини безмежності потреб та обмежених можливостей їх задоволення;
- зміст принципу «прихованої руки ринку»;
- зв'язок понять ціна, витрати, корисність;
- як впливають окремі чинники на еластичність попиту та пропозиції; - відмінності між готівковими та депозитними грошима;
- спільні риси та особливості формування попиту і пропозиції на ринках ресурсів;
- власне місце у економічних процесах;
- особливості певних технологічних укладів;
- бюджет споживача, переваги та обмеження, організація економіки на ринкових засадах.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- користуватись інформацією для порівняння ресурсного потенціалу різних країн, регіонів;
- розрахувати загальну та граничну корисність від споживання та той обсяг споживання, який забезпечує оптимізацію корисності;
- будувати криву попиту та пропозиції за вихідними даними, графічно інтерпретувати впливи різних чинників на попит та пропозицію;

- розраховувати показники еластичності попиту та пропозиції за ціною на основі конкретних даних;
- будувати криві попиту і пропозиції для окремого ресурсного ринку.

Вихованці мають набути досвід:

- у ознайомленні з економічною наукою, основними економічними поняттями, механізмами і правилами функціонування ринку, сутністю економічних явищ у реальному житті та іншими проблемами економічного життя суспільства;
- орієнтуватися в сучасних ринкових умовах та аналізувати, оцінювати економічну ситуацію і приймати відповідні рішення;
- творчої самореалізації та самовдосконаленні засобами економічних знань, творчій ініціативі, інтелектуального удосконалення;
- загального спілкування, роботи в колективі, нести відповідальність за доручену справу, знайомства з професіями, пов'язаними з економікою.

Вищий рівень, другий рік навчання, НАВЧАЛЬНО - ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Теоретичні заняття	Практичні заняття	Усього
1.	Вступ	-	2	2
2.	Доходи в ринковій економіці.	36	126	162
	2.1. Доходи у ринковій економіці	15	69	84
	2.2. Ринкова інфраструктура: біржі, банки, інші фінансово – кредитні посередники та служби зайнятості	21	57	78
3.	Теорія і практика підприємницької діяльності	30	128	158
	3.1. Визначальні риси та особливості підприємницької діяльності	9	31	40
	3.2. Досягнення мети підприємницької діяльності	9	31	40
	3.3. Організація діяльності підприємства	9	31	40

	3.4. Управління підприємством.	33	35	38
4.	Підсумки	-	2	2
	Разом	258	66	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год.)

Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Результати роботи гуртківців у попередні роки. Загальні правила безпеки праці. Правила поведінки в навчальному кабінеті, закладі. Правила дорожнього руху. Безпекова поведінка під час воєнного стану.

2. Доходи у ринковій економіці (162 год.)

2.1. Доходи у ринковій економіці (84 год.)

Теоретична частина. Доход як ціна ринку виробничих ресурсів (праці, капіталу, землі). Загальне правило ринкового формування доходів. Рента – дохід власника земельних ресурсів. Види ренти. Ціна землі. Чинники диференціації заробітної плати. Роль уряду та профспілок у формуванні заробітної плати. Типові системи заробітної плати. Чинники диференціації позичкового відсотку на ринку кредитних ресурсів. Особливості формування доходу власників цінних паперів. Курс акції. Дохід від інвестицій на ринку фізичного капіталу. Дисконтування вартості доходу від інвестування у бізнесовий проект

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 7. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.2. Ринкова інфраструктура: біржі, банки, інші фінансово-кредитні посередники та служби зайнятості (78 год.)

Теоретична частина. Взаємозв'язок структури та інфраструктури ринку.

Товарні біржі у функціонуванні ринку товарів та виробничих ресурсів. Операції товарної біржі. Організація товарної біржі та роль уряду у її функціонуванні.

Фондова біржа у функціонуванні ринку капіталів та ринку цінних паперів. Операції фондової біржі. Її організація та роль уряду у функціонуванні. Оцінка стану ринку за індексами фондового ринку. Банки у функціонуванні ринку капіталів та грошей. Основні операції банків.

Організація діяльності банків та роль уряду. Інші фінансово-кредитні посередники – страхові компанії, трасти, інвестиційні та страхові фонди у функціонуванні ринку капіталів. Служби зайнятості у функціонуванні ринку праці. Організація їх діяльності та роль уряду у функціонуванні.

Практична частина. Розв’язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 8. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3. Теорія і практика підприємницької діяльності (160 год.)

3.1. Визначальні риси та особливості підприємницької діяльності (40 год.)

Теоретична частина. Підприємництво як особливий вид діяльності: функції підприємця. Доход і ризик у підприємстві. Підприємництво і суспільний прогрес. Інтереси підприємця, громади та суспільства: відмінності та сучасні способи гармонізації. Види підприємництва: виробниче, комерційне, посередницьке, фінансове. Підприємництво у інформаційній сфері.

Підприємства різних форм власності. Приватна, колективна та державна власність. Організаційні форми підприємств приватної власності: одноосібні володіння, партнерства, корпорації. Організаційні форми колективних підприємств: виробничі, збутові, споживчі кооперативи, кредитні спілки.

Організаційні форми підприємств державної власності: комунальні та загальнодержавні. Переваги та обмеження різних організаційних форм підприємств приватної, колективної та державної власності. Малі, середні та великі підприємства: переваги та обмеження. Сектор малого та середнього бізнесу у сучасній економіці. Прибуткові та неприбуткові підприємства.

Структура національної економіки за формами власності та організаційними формами підприємств.

Практична частина. Розв’язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 9. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.2. Досягнення мети підприємницької діяльності (40 год.)

Теоретична частина. Виробнича функція. Двофакторна виробнича функція Кобба-Дугласа: економічний зміст та графічна інтерпретація. Технологія і виробнича функція. Ефект від масштабу і виробнича функція. Економічні витрати та їх складники: явні та неявні витрати. Зв'язок доходів та витрат. Валовий доход (загальний виторг) TR. Нормальний прибуток як елемент неявних витрат. Бухгалтерський та економічний прибуток. Постійні (FC), змінні (VC) витрати: визначеність та структура. Загальні витрати (TC). Середні постійні (AFC), змінні (AVC) та загальні (ATC) витрати. Графічна

ілюстрація динаміки постійних, змінних, загальних та середніх витрат. Граничні витрати (MC): кількісна визначеність та графічна ілюстрація динаміки. Максимізації економічного прибутку підприємства. Визначення максимального прибутку за порівняння загального виторгу (TR) та загальних витрат (TC). Визначення максимального прибутку за порівняння граничного виторгу (MR) та граничних витрат (MC). Закон максимізації прибутку: $MC = MR$. Інші (крім змін обсягів виробництва) способи збільшення прибутку підприємства.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 10. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.3. Організація діяльності підприємства (40 год.)

Теоретична частина. Фінансування підприємства. Фінансові ресурси. Джерела внутрішніх та зовнішніх фінансових ресурсів підприємства. Баланс підприємства як джерело інформації про фінансові ресурси та майно підприємства. Зміст основних статей балансу. Звіт про фінансові результати як джерело інформації про успішність діяльності підприємства. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства: прибутковість капіталовкладень та рентабельність. Взаємозв'язки підприємств та банків. Умови та порядок надання підприємству банківської позики. Явище застави. Обґрунтування економічної доцільності банківської позики. Сподіваний прибуток та ризик у діяльності підприємства. Мінімізація ризику і страхування. Види ризиків підприємства. Відносини між страховою компанією (страховиком) та підприємством (страхувальником). Страховий договір, страховий внесок та страхове відшкодування. Підприємство як емітент (продавець) на фондовому ринку. Переваги та обмеження випуску акцій і облігацій для підприємства – емітента. Підприємство як покупець на фондовому ринку. Формування портфелю цінних паперів.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 11. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.4. Управління підприємством. (38 год.)

Теоретична частина. Основні складники процесу управління: управління виробництвом, персоналом, фінансами, збутом. Функції управління підприємством: аналіз, планування, організація, мотивація, контроль. Моделі організаційних структур управління: лінійна та функціональна. Бізнес – план: зміст та структура. Еволюція поглядів та сучасні надбання теорії управління. Основи управління проектами. Тип, масштаб, тривалість, вид проекту. Інноваційні проекти. Маркетинг у діяльності підприємця. Функції маркетингу. Сегментація ринку за

споживачами, продуктами, каналами збуту. Етапи маркетингового дослідження: мета, завдання, результат дослідження.

Складові маркетингу: продукт, продажна ціна, просування, позиція на ринку.

Реклама: мета, засоби, форми втілення та основні вимоги

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 11. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

4. Підсумки (2 год.)

Підведення підсумків роботи за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців. Святкове чаювання.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- правило ринкового формування доходів за продуктивністю виробничого ресурсу;
- сучасну організацію ринкової економіки, розвинуту ринкову інфраструктуру;
- різні форми власності та різні організаційні форми підприємств;
- обчислення змін обсягів виробництва за виробничою функцією;
- коефіцієнт прибутковості капіталовкладень та рентабельність;
- процес максимізації прибутку шляхом зміни обсягів виробництва;
- діяльність підприємств, забезпечення їх матеріальними й фінансовими ресурсами;
- використання підприємством ринку цінних паперів;
- диференціацію ринкових доходів;
- суспільну цінність підприємницької діяльності;
- необхідність співіснування великих та малих підприємств, приватних та державних тощо;
- зв'язок між обсягами виробництва та величиною витрат підприємства на створення одиниці продукту;
- зв'язок між обсягами випуску та наявними ресурсами і технологіями виробництва;
- зміст основних статей балансу підприємства та звіту про фінансові результати; управління організацією; функції маркетингу та звичайного збуту.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- розрахувати курс акції, поточну вартість майбутніх доходів, ціну землі за конкретними даними;
- визначати, у яких випадках суб'єкт ринкової економіки може скористатися послугами організацій, що формують ринкову інфраструктуру;
- користуватися статистичною інформацією та робити висновки щодо структури національної економіки за формами власності та організаційними формами підприємств;
- визначати внутрішні та зовнішні джерела фінансування підприємства;
- розраховувати загальні, середні та граничні витрати за конкретними даними і будувати графіки;
- визначати обсяг виробництва, що гарантує максимальний прибуток за конкретними даними;
- розробляти спрощену схему бізнес-плану; сегментувати ринок окремого товару за певними критеріями.

Вихованці мають набути досвід:

- у ознайомленні з ринковою економікою, ринковою інфраструктурою, діяльністю підприємств, їх управлінням, ресурсами, цінними паперами, звітами тощо;
- у здійсненні підприємницької діяльності, підготовці спрощених схем бізнес-планів розвитку підприємств, організації діяльності та управлінні підприємством, у вмінні розв'язувати задачі і тести за темами;
- у розвитку потреби в творчій самореалізації та самовдосконаленні засобами економічних знань в організації діяльності підприємств, творчій ініціативі щодо наукових досліджень, інтелектуальному удосконаленні;
- формування та розвитку загальної економічної культури, почуття колективізму, патріотизму, відповідальності за доручену справу, профорієнтації.

Вищий рівень, третій рік навчання
НАВЧАЛЬНО - ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Теоретичн і заняття	Практичн і заняття	Усього
1.	Вступ	-	2	2
2.	Гроші та банківська система	36	122	158
	2.1. Сутність та види грошей	12	48	60
	2.2. Грошова маса	12	46	58
	2.3. Банківська система	12	28	40
3.	Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні	34	128	162
	3.1. Основні прояви цілісності національної економіки	6	25	31
	3.2. Безробіття та інфляція як наслідки порушення загальної економічної рівноваги	6	25	31
	3.3. Роль уряду у регулюванні національної економіки	6	25	31
	3.4. Фінансове регулювання економіки. Державний бюджет	7	28	35
	3.5. Грошове регулювання економіки. Стійкість національних грошей	9	25	34
4.	Підсумки	2	-	2
	Разом	72	252	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год)

Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Результати роботи гуртківців у попередні роки. Загальні правила безпеки праці. Правила поведінки в навчальному кабінеті, закладі. Правила безпечної поведінки під час воєнного стану.

2. Гроші та банківська система (160 год.)

2.1. Сутність та види грошей (60 год.)

Теоретична частина. Сутність грошей. Зміст функцій засобу обігу, платежу, міри вартості та засобу нагромадження. Види грошей за матеріальними носіями: монети, паперові, чек, вексель, кредитна картка. Готівкові та депозитні гроші. Сучасні електронні гроші. Форми міжнародних грошей.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 12. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.2. Грошова маса (58 год.)

Теоретична частина. Грошова маса: показники M_0 , M_1 , M_2 , M_3 . Суспільна корисність та купівельна спроможність грошей. Чинники, що визначають купівельну спроможність грошей. Стійкість національних грошей та курс національної валюти.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 13. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.3. Банківська система (40 год.)

Теоретична частина. Банки у функціонуванні ринку капіталів та грошей. Основні операції банків. Організація діяльності банків та роль уряду.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 14. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3. Національна економіка і роль уряду у її функціонуванні (164 год.)

3.1. Основні прояви цілісності національної економіки (31 год.)

Теоретична частина. Загальна рівновага національної економіки. Відповідність сукупних доходів і витрат, сукупного попиту і пропозиції. Кейнсіанська та неокласична аргументація механізму формування загальної рівноваги. Міжнародні принципи національного рахівництва. Визначення обсягу кінцевого продукту національного виробництва (валового внутрішнього продукту - ВВП) за різними методами. ВВП та валовий національний дохід (ВНД). Національне споживання та національне заощадження. Використання ВВП, інших показників у міжнародних порівняннях. Номінальний та реальний ВВП: зміст і особливості розрахунку. Дефлятор ВВП як показник рівня цін.

Циклічність як форма руху національної економіки. Види циклів та основні причини економічних коливань. Криза у національній економіці

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 15. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.2. Безробіття та інфляція як наслідки порушення загальної економічної рівноваги (31 год.)

Теоретична частина. Безробіття як результат порушення рівноваги на ринку праці. Оцінка рівня безробіття. Види безробіття: фрикційне, структурне, циклічне (кон'юнктурне). Повна зайнятість і природне безробіття.

Пояснення безробіття на кейнсіанських та неокласичних засадах.

Наслідки безробіття для економіки та суспільства. Оцінка втрат від безробіття за законом Оукена. Засоби обмеження безробіття. Інфляція як результат порушення рівноваги товарного ринку. Оцінка рівня інфляції. Індекс цін та темп інфляції. Види інфляції за ознаками темпу та очікування. Інфляція за основною причиною виникнення: попиту, витрат, грошей. Наслідки неочікуваної інфляції. Антиінфляційні заходи. Зв'язок інфляції та безробіття. Модель кривої Філіпса

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 16. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.3. Роль уряду у регулюванні національної економіки (31 год.)

Теоретична частина. Невдачі (обмеження) ринку як причина державного регулювання економіки. Напрямки урядового регулювання економіки: корегування розподілу ресурсів, перерозподіл доходів і багатства, захист конкуренції, контроль за рівнем безробіття та інфляції. Суспільні блага. Види суспільних благ та роль уряду у їх створенні. Позитивні та негативні зовнішні ефекти та роль уряду у їх регулюванні. Уряд у системі економічного кругообігу як власник, виробник і споживач. Невдачі (обмеження) уряду: брак інформації, інструментів контролю ринку, та впливу на бюрократію.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 17. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.4. Фінансове регулювання економіки. Державний бюджет (35 год.)

Теоретична частина. Зміст фінансової політики уряду: цілі та інструменти. Податкова система. Види податків, суб'єкти, об'єкти та принципи оподаткування. Податкові пільги. Позитивні та негативні наслідки оподаткування. Об'єктивна межа оподаткування. Модель кривої Лафера

Інші (крім податків) надходження до державного бюджету. Видатки державного бюджету: основні елементи та їх призначення. Роль видатків у стимулюванні економіки. Балансування державного бюджету. Дефіцит (профіцит) бюджету. Державний борг. Безпечна межа дефіциту державного

бюджету та державного боргу. Роль міністерства фінансів, Казначейства у організації фінансової системи країни

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 18. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.5. Грошове регулювання економіки. Стійкість національних грошей (31 год.)

Теоретична частина. Зміст грошової політики уряду: цілі та інструменти. Попит на гроші та пропозиція грошей. Регулювання урядом пропозиції грошей. Грошовий мультиплікатор. Урядова політика «дорогих» та «дешевих» грошей. Сутність монетаристського підходу до грошової політики. Правила грошового регулювання. Інструменти та урядові заходи з забезпечення стійкості національних грошей

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 18. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко

4. Підсумки (2 год)

Підведення підсумків роботи за навчальний рік. Відзначення кращих вихованців. Святкові виховні заходи.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- види грошей, їх сутність;
- види грошей за матеріальними носіями;
- чинники, що визначають купівельну спроможність грошей;
- стійкість національних грошей та курс національної валюти;
- основні прояви цілісності національної економіки;
- зміст загальної рівноваги та рівноваги на окремому ринку;
- зміст принципів національного рахівництва;
- фінансове та грошове регулювання економіки;
- роль уряду у регулюванні національної та ринкової економіки;
- процеси фрикційного, структурного та циклічного безробіття;
- причини виникнення дефіциту бюджету та наслідки впливу на економіку податків і видатків бюджету;
- чинники попиту на гроші та пропозиції грошей;
- регулювання центральним банком ситуації на грошовому ринку.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- розрахувати ВВП, ВНД, реальний ВВП за вихідними даними;
- розрахувати рівень безробіття, індекс цін, темп інфляції та втрати ВВП від циклічного безробіття;
- визначати величини податкового платежу за даними об'єкту оподаткування та податкову ставку;
- розрахувати грошовий мультиплікатор за конкретними даними.
- приклади різних податків, податкових пільг та соціальних допомог;

Вихованці мають набутися досвід:

- у ознайомленні з сутністю та видами грошей; банківською системою, регулюванням ринкової економіки, процесами та явищами на загальнонаціональному рівні;
- у вмінні розрізняти номінальні та реальні показники, види безробіття та інфляції, пояснювати зміст економічних коливань та економічної кризи, характеризувати структурні елементи ВВП при різних методах його визначення, у вмінні розв'язувати задачі і тести за темами;
- творчої самореалізації та самовдосконаленні засобами економічних знань щодо національної економіки, банківської системи, фінансового регулювання економіки, проведення пошукової роботи за змістом завдань, інтелектуальному удосконаленні;
- роботи у колективі, групової діяльності, нести відповідальність, профорієнтації.

Вищий рівень, четвертий рік навчання НАВЧАЛЬНО - ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Розділ, тема	Кількість годин		
		Теоретичн і заняття	Практичн і заняття	Усього
1.	Вступ	-	2-	2
2.	Валютний ринок	56	102	158
	2.1.Зміст грошової політики уряду : цілі та інструменти	18	42	60
	2.2.Стійкість національних грошей та курс національної валюти	28	40	58

	2.3.Фондові біржі	20	20	40
3.	Світова економіка та інтеграційні процеси	28	134	162
	3.1.Світове господарство та основні закономірності розвитку світової економіки	8	44	52
	3.2.Світова торгівля та міжнародна валютна система	10	44	54
	3.3.Міжнародний рух капіталів. Участь у міжнародних фінансово – кредитних організаціях та науково – технічному співробітництві	10	46	56
4.	Підсумки	2	-	2
	Разом	86	238	324

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (2 год)

Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Результати роботи гуртківців у попередні роки. Загальні правила безпеки праці. Правила безпечної поведінки під час воєнного стану.

2. Валютний ринок (160 год.)

2.1. Зміст грошової політики уряду : цілі та інструменти (60 год)

Теоретична частина. Банківська система країни як об'єкт урядового регулювання. Роль Національного (центрального) банку у регулюванні банківської системи країни.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 19. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

2.2. Стійкість національних грошей та курс національної валюти (58 год.)

Теоретична частина. Міжнародна валютна система: міжнародна ліквідність, валютні ринки, механізми встановлення валютних курсів, міжнародні інститути валютного регулювання. Еволюція міжнародної валютної системи: система золотого стандарту, система золотовалютного стандарту, система регульованих плаваючих валютних курсів. Європейська валютна система у ХХІ ст. Форми міжнародних грошей: СДР та Євро.

Формування валютного курсу: режими плаваючих та фіксованих курсів. Чинники впливу на курс валюти за плаваючого режиму. Вплив змін курсу національної валюти на умови зовнішньої торгівлі

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 20. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко

2.3. Фондові біржі (40 год.)

Теоретична частина. Фондова біржа у функціонуванні ринку капіталів та ринку цінних паперів. Операції фондової біржі. Її організація та роль уряду у функціонуванні. Оцінка стану ринку за індексами фондового ринку. FOREX.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 21. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3. Світова економіка та інтеграційні процеси(162 год.)

3.1. Світове господарство та основні закономірності розвитку світової економіки (52 год.)

Теоретична частина. Світове господарство: зміст та основні етапи розвитку. Форми міжнародних економічних відносин: світова торгівля, міжнародний рух капіталів, міжнародна валютна система, міграція робочої сили, науково – технічне співробітництво та глобальна інформаційна мережа. Суб'єкти світового господарства: розвинені країни, країни середнього рівня та країни, що розвиваються. Закономірності поглиблення міжнародної економічної інтеграції: від угод про пільгову торгівлю до економічного союзу з єдиною політикою. Наслідки економічної інтеграції для національної економіки. Місце української економіки у світовому господарстві. Глобалізація як явище кінця ХХ ст.: об'єктивні причини та наслідки. Основні глобальні проблеми: вичерпання ресурсів, забруднення довкілля, поглиблення нерівності між країнами. «Великі» та «малі» економіки у процесах глобалізації. Переваги глобалізації: використання сучасних технологій, урізноманітнення споживання, вища темпи економічного зростання. Основні загрози глобалізації: глобальні економічні (фінансові) кризи, втрата керованості національних економік та національної ідентичності. Способи протидії загрозам глобалізації.

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 22. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.2. Світова торгівля та міжнародна валютна система (54 год.)

Теоретична частина. Міжнародний поділ праці як передумова світової торгівлі. Сучасний стан світової торгівлі: світові лідери і аутсайдери. Причини міжнародної торгівлі за теорією абсолютних та відносних переваг.

Торговий баланс країни. Основні чинники експорту та імпорту. Обмеження міжнародної торгівлі: основні причини та наслідки. Урядова політика протекціонізму та лібералізму. Форми торгівельних обмежень. Етапи розвитку СОТ як прояв лібералізації зовнішньої торгівлі. Основні вимоги до членів СОТ. Переваги та обмеження членства в СОТ. Європейська інтеграція. Етапи розвитку та сучасні тенденції у Європейському Союзі (ЄС). Міжнародна валютна система: міжнародна ліквідність, валютні ринки, механізми встановлення валютних курсів, міжнародні інститути валютного регулювання. Еволюція міжнародної валютної системи: система золотого стандарту, система золотовалютного стандарту, система регульованих плаваючих валютних курсів. Європейська валютна система у ХХІ ст.. Форми міжнародних грошей: СДР та Євро.

Формування валютного курсу: режими плаваючих та фіксованих курсів.

Чинники впливу на курс валюти за плаваючого режиму. Вплив змін курсу національної валюти на умови зовнішньої торгівлі

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (інтернет), тема 23. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

3.3. Міжнародний рух капіталів. Участь у міжнародних фінансово – кредитних організаціях та науково – технічному співробітництві (56 год.)

Теоретична частина. Необхідність міжнародного руху капіталів. Форми міжнародного руху капіталів: міжнародний кредит та іноземне інвестування.

Міждержавні, міжнародних організацій та приватні міжнародні кредити.

Прямі та портфельні іноземні інвестиції. Міжнародні компанії у іноземному інвестуванні. Діяльність міжнародних організацій - МВФ, Світового банку, ЄБРР, Європейського інвестиційного банку тощо – у забезпеченні міжнародного руху капіталів. Платіжний баланс країни. Рахунок руху капіталу у платіжному балансі. Причини виникнення та основні форми міжнародного підприємництва та науково – технічного співробітництва

Практична частина. Розв'язування задач і тестів. Пошукова робота (Інтернет), тема 24. «Збірка тестів і задач з економіки» Г.О. Горленко.

4. Підсумки (2 год)

Підведення підсумків роботи за період навчання за програмою. Відзначення кращих вихованців. Вітання випускників гуртка.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати і розуміти:

- зміст грошової політики уряду, цілі та інструменти;
- функціонування міжнародної валютної система;
- стійкість національних грошей та курс національної валюти;
- сутність фондової біржі, її організацію, функціонування, операції фондової біржі;
- світову економіку, інтеграційні процеси, основні закономірності розвитку світової економіки;
- світову торгівлю та міжнародну валютну систему;
- об'єктивну необхідність урядового регулювання пропозиції грошей;
- переваги, які отримує національна економіка за наслідками економічної інтеграції.

Вихованці мають вміти і застосовувати:

- розраховувати грошовий мультиплікатор за конкретними даними;
- ілюструвати наслідки глобалізації статистичними даними;
- визначати сальдо торгового балансу за вихідними даними;
- визначати сальдо рахунку руху капіталу за вихідними даними;
- визначати лідерів та аутсайдерів на міжнародному ринку капіталів;
- визначати місце різних країн та місце України у міжнародному поділі праці.

Вихованці мають набути досвід:

- у ознайомленні з валютним ринком, світовою економікою та інтеграційними процесами, міжнародною валютною системою, фінансово-кредитними організаціями та науково-технічним співробітництвом;
- у розв'язанні задачі і тестів за темами, визначеними у змісті програми, проведення пошукової роботи за змістом завдань;
- творчої самореалізації та самовдосконаленні засобами економічних знань щодо валютного ринку, світових інтеграційних процесів економіки, творчої ініціативи, ведення пошукових і дослідницьких робіт, інтелектуального удосконалення;
- колективізму, патріотизму, відповідальності за доручену справу, профорієнтації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горленко Г.О. Збірник задач з економіки: Навчальний посібник для учнів 10-11 класів/Упорядник Горленко Г.О.- Вид.5-те доп. і перероб.- Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2020. -168с.
2. Горленко Г.О. Методичний посібник для вчителя до Збірника задач з економіки. Вид. 2-е. - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2014. - 116 с.
3. Горленко Г.О. Тестові завдання з економіки: Навчальний посібник для учнів 8-10 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням економіки. Частина І.–Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014.-168с
4. Горленко Г.О. Економіка (Профільний рівень). Тренувальні вправи + Лабораторні роботи: Навчальний посібник для учнів 10-х класів суспільно-гуманітарного напрямку навчання. - Кам'янець- Подільський: Аксіома, 2014.- 119с.
5. Збірник різнорівневих завдань для державної підсумкової атестації з економіки / Тимченко І.Є., Крупська Л.П., Латер Ю.С., Чорна Т.І., Ящишина І.В. За ред. Тимченко І.Є. - Вид. 2, перероб. і доп. -Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА», 2014. - 136 с.
6. Колосінська М.І., Белей С.І., Бойда С.В. . Економічна теорія: навчальний посібник. Чернівці: Чернівець. нац. унів-т., 2021. 200 с.
7. Концепція розвитку економічної освіти в Україні // Освіта України, №6, 23 січня 2004
8. Латер Ю.С., Ящишина І.В. Методичний посібник до Робочого зошита із загальної економіки". - Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2014.-116 с.
9. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145 - VIII, поточна редакція від 24.03.2024, підстава - 3482-IX - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
10. Про повну загальну середню освіту. Закон України . Документ 463-IX, чинний, поточна редакція від 24.03.2024, підстава - 3482-IX - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
11. Про позашкільну освіту: Закон України від 22 червня 2000 р. № 1841-III, чинний, поточна редакція від 22.05.2021, підстава - 1414-[Ihttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text)
12. Тимченко І., Крупська Л., Чорна Т. Економіка. Профільний рівень.. Підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти.-Харків: Ранок, 2019.-255 с.
13. Тимченко І., Крупська Л., Чорна Т. Економіка. Профільний рівень.. Підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти - Харків: Ранок, 2019.-255 с.